

BARCELONA I LES REPÚBLIQUES ITALIANES: DOS DESTINS DE LES INSTITUCIONS LOCALS

Víctor Ferro i Pomà
Universitat Pompeu Fabra

En un escrit recent, he expressat, entre altres coses, com a part de les conclusions dels meus estudis sobre les institucions públiques de Catalunya, i parlant de les venerables configuracions de la vida local, que, contra el que podia fer pensar llur ulterior desenvolupament orgànic i el pes que adquiriren en la vida política del Principat i de la Corona d'Aragó, i fins i tot de la monarquia universal dels Habsburg d'Espanya, cap de les ciutats de Catalunya no va assolir un estatus semblant al d'una *Reichstadt* del regne teutònic, ni menys encara al d'una comuna/república (després, a voltes, senyoria) italiana.

A part de les comunes/repúbliques italianes, després de la dieta de Roncaglia, o de les ciutats alemanyes (individualment o en forma de lligues), pràcticament equivalent al de prínceps immediats de l'imperi, després de les reformes del segle XIII i, sobretot, després de la Pau de Westfàlia, les nostres van romanre tostemps *ciutats territorials* (*Landstädte*), sotmeses a la condició d'aquestes, tan autònomes com es vulgui i tan privilegiades com la que més, integrades, però, dins el sistema de la sobirania reial i de la superioritat feudal.

Això ho destaca el professor J. E. Ruiz-Domènec, en subratllar la particularitat dels vincles familiars de les estirps feudals i la transmissió per via hereditària del domini directe (feudal, quasi emfiteuticari, privatístic, per tant, però amb el component polític —i militar— dels vincles de dependència personal) i la successió en els títols (públics) de la jurisdicció (entesa en el significat ampli de l'època).

Aquests components públics, si se sumaven al pes social —comercial i financer— que mantingueren i saberen desenvolupar les ciutats en el Baix Imperi i l'època *bàrbara*, havien per força de reflectir-se en l'estatus que aconseguiren algunes comunitats locals del centre del Mediterrani. Així passà en moltes comunitats urbanes d'Itàlia, on l'aristocràcia feudal dels encontorns percebé d'hora la conveniència d'intervenir en la vida municipal, i potencià així, la inte-

gració de la ciutat amb tot el seu *contado*, alhora que la seva influència econòmica i política. Cal recordar que la magistratura jurisdiccional (executiva) suprema de moltes comunes importants, el *podestà*, havia d'ésser necessàriament un foraster. Per contra, l'estratègia de l'aristocràcia feudal catalana —l'autor abans citat posa l'exemple de la família vescomtal de Barcelona—, l'allunyà al capdavant de tota participació en el govern de la naixent metròpoli comercial. D'altra banda, la matrícula de ciutadans honrats de Ferran II no arribà mai a tenir el prestigi social ni la importància política del patriciat de moltes repúbliques italianes.

Afegim a això que mancava als feudals de l'Europa més occidental l'horitzó de legitimitat suprema que reprengueren parcialment els carolingis i llurs successors romanogermànics i conservaren els emperadors d'Orient (cas extrem, el de Venècia, que volgué referir sempre les seves facultats sobiranes a una butlla del *bassileos* de la Nova Roma). Barcelona, fidel als seus orígens, tingué sempre en la mateixa persona el príncep territorial sobirà i el senyor directe feudal. Potser fou aquest el factor institucional que condicionà la divergent evolució dels municipis catalans i dels italians. De tota manera fóra interessant de comparar uns i altres amb la formació de les *hermandades de ciudad o villa y tierra*, aquestes sí, d'estatus en part comparable a les *Reichstädte* d'Alemanya, si no a les repúbliques d'Itàlia, arran de les circumstàncies de la Reconquesta i del repoblament castellans.

BIBLIOGRAFIA

- FERRO, V. *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo, 1987, p. 116-176.
- JONES, P. *The Italian City-State: From Commune to Signoria*. Oxford: Clarendon Press, 2004.
- MARTINES, L. «The seducing signori»: *The Times Literary Supplement* [Londres], núm. 4935 (31 octubre 1997), p. 16. [Comentari al llibre de P. Jones]
- RUIZ-DOMÈNEC, J. E. *L'estructura feudal: Sistema de parentiu i teoria de l'aliança en la societat catalana (c. 980 - c. 1229)*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985.
- «Génova y Barcelona en el siglo XII. La estructura básica de su realidad». *Saggi e documenti*, vol. IV. Gènova: Civico Istituto Colombiano, 1983, p. 25-86.